

En kort biografi om Edvard Grieg

På Edvard Griegs tid var Bergen en blomstrende europeisk småby. Gjennom sin fortid som Hansaby hadde byen bygget opp et forbindelsesnett som gjorde Bergen til den eneste norske by med et visst kontinentalt preg. Hovedpilaren i det bergenske næringsliv var handel med fisk og andre typiske kystprodukter. Kontakten med resten av Europa var tett, noe som gjenspeilte seg i bergensernes herkomst. De fleste familier innenfor bygrensene kunne spore sine aner tilbake til Danmark, Tyskland, Scotland, England, Nederland og andre europeiske land. I tillegg fungerte også Bergen som en smeltedigel for befolkningen langs norskekysten.

Edvard Griegs familie var en typisk bergensfamilie: Oldefaren Alexander Greig (senere endret til Grieg) kom fra byen Cairnbulg ved Aberdeen i 1770-årene. Han la grunnlaget for familieformuen ved å drive handel med tørrfisk og hummer over Nordsjøen. Griegs familie fikk også sitt innkomme fra handelsvirksomhet, men gjennom den vekt borgerskapet på 1800-tallet tilla musikk og andre kunstformer, ble samtlige familiemedlemmer gjort kjent med musikken ved de nesten obligatoriske pianotimer. Edvard Griegs besteforeldre var aktive i Musikksekskapet Harmonien, et av verdens eldste orkestre, stiftet 1765. I tillegg var Edvard Grieg i den heldige situasjon å ha byens fremste klaverlærer til mor. Gesine Hagerup hadde studert ved musikkonservatoriet i Hamburg, en utdanning som vanligvis bare ble menn tildel. Hun spilte sammen med Harmonien og ved kammermusikkonsserter i Bergen.

Barndom og ungdom

Edvard Grieg ble født 15. juni 1843, hjemme i familiens hus i Strandgaten 152. Han vokste opp i en velstående handelsfamilie sammen med broren John (født 1840) og søstrene Maren (født 1837), Ingeborg Benedicte (født 1838) og Elisabeth (født 1845). Svært tidlig viste han sterk interesse for musikk og for pianoet som instrument. Han kunne sitte timevis ved pianoet og utforske alle mulige klanger på egen hånd.

Om dette sier Grieg selv:

"Hvorfor ikke å begynne med at mindes den forunderlig mystiske Tilfredsstillelse ved at strekke Armene op mod Klaveret og finde frem - ikke en Melodi. Langtfra ! Nei, det måtte være en Harmoni. Først en Terts, så en Treklang, så en Firklang. Og endelig med begge Hænder tilhjælp - o jubel! - en Femklang, Noneakkorden. Da jeg havde funnet denne ud, kjente min Henrykkelse ingen Grændser. Det var en Succes! Ingen senere har kundet å beruse meg som denne".

At et barn med et slikt talent hadde en mor som Gesine Hagerup Grieg og en far som kunne støtte økonomisk, måtte nødvendigvis gi gode resultater. Ettersom han ikke var eldste sønn slapp Edvard å få en opplæring hjemme som tok sikte på å gjøre ham i stand til å overta familiebedriften, dette ble derimot hans bror Johns karriere. Med kjærlig, men bestemt hånd ledet Gesine sin sønn Edvard inn i musikkens verden.

Edvard var ikke den mest disiplinerte elev. Han likte mye bedre å finne på musikk selv. I stedet for å utføre de pålagte etyder likte han bedre å improvisere og leke seg frem til nye melodier og klanger. Men til tross for en nødvendig porsjon av ufrivillighet, vokste hans kjærlighet til musikken til å bli det som i hans innerste var det eneste rette i livet for å bli kunstner.

Han kunne selvsagt ikke uten videre slå inn på den veien. Som medlem av en respektert familie i Bergen ble Edvard Grieg som 10-åring innskrevet på Tanks Skole. De strenge kravene som ble stilt på skolen, vekket en sterk uvilje hos Edvard Grieg.

Familien bodde i sommerhalvåret på Landås Hovedgård, som på den tiden lå langt ute på landet. Skoleveien var lang og ofte våt, noe Edvard benyttet seg av for å skulke skolen. Han hadde observert at de som møtte på skolen gjennomvåte av regn, fikk fri for å gå hjem for å skifte og ettersom han bodde så langt fra skolen ble det en dag fri hvis han bare var våt nok. Derfor søkte Edvard enhver anledning til å bli skikkelig våt på skoleveien. Det mest effektive trikset var å stå under noen takrenner slik at han ble gjennomvåt på kort tid. Dette tok imidlertid slutt da han engang kom søkkvåt på skolen selv om det bare hadde regnet lite grann. Læreren skjønnte da hvordan det hang sammen at en elev alltid var våtere enn de andre.

Karakterene som Grieg fikk var ganske slette, og gir et godt bilde av hva han interesserte seg for. Hans interesse lå i musikken. Et klengenavn han fikk på skolen var Mosak, fordi han hadde svart

Mozart på et spørsmål fra læreren om hvilken komponist som hadde komponert et kirkelig verk kalt Requiem. De andre elevene hadde ikke hørt om Mozart, eller andre komponister for den saks skyld, og fant det komisk at Edvard som ellers ikke hadde så mye å bidra med i klassen kunne svare på dette.

Helten i Edwards drømmer under oppveksten var eventyrtronkelen Ole Bull. Ole Bulls bror var gift med Edwards tante, men det var først og fremst gjennom musikkmiljøet i Bergen at Ole Bull og Griegs foreldre ble kjent. Sommeren 1858 kom Ole Bull på besøk til Alexander og Gesine Grieg på Landås. Hendelsen ble, i følge Edvard Grieg, den avgjørende hendelse i hans liv. Alle barna måtte spille for den verdenskjente fiolinisten, og etter å ha hørt Edvard Grieg spille noen av sine egne små komposisjoner, ble Ole Bull meget alvorlig og talte sakte med Griegs foreldre. Etterpå kom Ole Bull bort til Edvard Grieg og sa: Du skal til Leipzig og bli kunstner.

Ole Bull hadde allerede fra barndommen av blitt inspirert av den norske folkemusikken gjennom sine sommeropphold på landet. Han store drøm var å synliggjøre for andre land, men også for bybefolkningen i Norge, hvilken skatt Norge eide innen den folkelige kunst og kultur. Han etablerte det første norske teater i Bergen hvor mottoet var: Norske stykker, norske skuespillere, norsk musikk og norsk ballett. Han gjorde hardingfele musikken kjent i Norge ved å invitere berømte spillemenn til å gi konserter i Bergen og Oslo. Den mest kjente av disse var Torgeir Audunsøn, bedre kjent som Myllarguten. Ole Bull skulle bli en god venn og inspirasjonskilde for Edvard Grieg frem til Bulls død i 1880.

Studieår i Leipzig

Edvard Grieg ble tatt ut av skolen i Bergen og innskrevet ved Musikkonservatoriet i Leipzig. Dette konservatoriet var grunnlagt av Felix Mendelsohn i 1843 og ble ansett som det mest moderne og beste konservatorium i Europa. Selv om Edvard Grieg hele tiden hadde drømt om å bli kunstner var det en underlig opplevelse å komme fra en småby som Bergen til en Europeisk storby med trange gater, høye hus og masse mennesker. Selv om den første tiden var preget av hjemlengsel og språkvansker, fant Grieg seg raskt til rette. Som lærere i Leipzig hadde Grieg noen av de fremste av datidens kapasiteter på musikkpedagogikk: Ignaz Moscheles i klaver, Carl Reinecke i komposisjon og Moritz Hauptmann, som Grieg hadde stor respekt for. Under oppholdet i Leipzig kom Edvard Grieg i kontakt med den europeiske musikktradisjon, først og fremst studerte han verkene til Mozart og Beethoven, men også komposisjonene til mer moderne komponister som Mendelsohn, Schumann og Wagner. I Leipzig pådro Edvard Grieg seg pleuriitt, en art tuberkulose, som han ble preget av for resten av livet. Hans venstre lunge kollapset noe som for fremtiden gjorde ham skjev i ryggen og førte til at han ble plaget av åndedrettsproblemer. Han gikk ut av konservatoriet i 1862 med glimrende karakterer.

De første årene som komponist i København

Sin første konsert gav Edvard Grieg 18. august 1861 i den sørsvenske byen Karlshamn. Hans første konsert i hjembyen var året etterpå i Arbeiderforeningens store sal i Bergen. På denne konserten ble bl.a. hans strykekvartett i d-moll fremført, et verk som er sporløst forsvunnet. Edvard Grieg hadde som mål å skrive norsk musikk, men realistisk nok innså han at han måtte ut av landet for å komme i kontakt med et miljø som gav muligheter for en utvikling som komponist. Grieg dro derfor til København, den eneste skandinaviske by med et rikt kulturliv på et høyt internasjonalt nivå. I København bodde andre komponister som Niels W. Gade, Hornemann, Winding og Matthison-Hansen. Særlig hadde Gade en fremtredende stilling som selve nestoren i det skandinaviske musikkliv, og var for Grieg hans første virkelige idol. Etter å ha komponert sin eneste klaversonate og sin første fiolinsonate tok Edvard dem begge med til Gade for å høre hans mening om verkene. Man sa at når Gade ble riktig inspirert drakk han store mengder vann. Den dagen tømte den gamle mester fire store karaffer.

I København traff Edvard Grieg en annen norsk komponist som skulle få stor betydning for den videre utviklingen mot å bli komponist av norsk musikk, nemlig Rikard Nordraak. Nordraaks entusiasme for det norske smittet raskt over på Edvard Grieg og selv om Grieg var den av de to med den mest solide bakgrunn fra studier ved musikkonservatorium, så han på Nordraak som et forbilde. Det var ikke bare musikalsk at Rikard Nordraak ble et forbilde for Grieg, men han fikk mit Øie opladt for Viktigheden af det i Musiken som ikke er Musik.

Det var i det hele tatt en lykkelig tid for Edvard Grieg i Danmark. Han møtte flere personer som skulle forbli viktige venner for ham resten av livet, men den viktigste av dem alle var hans kusine Nina Hagerup. De hadde vokst opp sammen i Bergen, men Nina flyttet sammen med sin familie til København som 8-åring. Nina var en utmerket pianist, men det var først og fremst hennes stemme som fascinerte Edvard Grieg. Grieg ble så betatt av sin kusine at de inngikk hemmelig forlovelse mens de spilte Schumanns "Vårsymfoni" firhendig sammen, julen 1864. Nina hadde som barn og ungdom fått undervisning i sang og klaver i København. Hennes mor var teaterinstruktør og det er kanskje en av grunnene til at det Nina ble berømt for var evnen til tolkning og formidling av en tekst fremfor det rent tekniske ved fremførelsen. Forlovelsen mellom de to forelskede ble ikke godt mottatt i de to familiene. Grieg far advarte sønnen mot å påta seg forpliktelser i form av å etablere en familie. Han mente at med den usikre inntekten som lå i en karriere som komponist og musiker var det umulig å forsørge kone og barn. Ninas mor var enda mer utilslørt i sin kritikk av forlovelsen hennes datter hadde inngått. Hun uttalte om sin kommende svigersønn:

"Ikke er han noget, ikke kan han noget og han laver en musikk som ingen gidder å høre på". Våren 1865 ble forlovelsen offentliggjort, og Grieg gav en forlovelsespresang til Nina i form av fire sanger til tekster av parets gode venn, H. C. Andersen (Hjertets melodier Op. 5). Til tross for den åpenbare kjærligheten mellom Edvard og Nina, var det ingen fra familiene til stede under vielsen den 11. juni 1867.

Årene i Kristiania

Ekteparet Grieg dro fra København til Kristiania for å være med på å skape et norsk musikkmiljø i den norske hovedstaden. Det ble en periode med mye hardt arbeid både med hensyn til å etablere et musikkliv og hensyn til sitt daglige inntømme. Familiens inntekter kom fra Edvards dirigentjobber og jobber som privatlærer i klaverspill, det ble lite tid til komponering. Datteren Alexandria ble født 10. april 1868. Samme år komponerte Edvard Grieg sin geniale klaverkonsert i a-moll under et ferieopphold i Søllerød i Danmark. Dette mesterverket ble det endelige gjennombruddet for Edvard Grieg som komponist, og etter denne ble han regnet som en av sin samtids største komponister. Konserten ble urfremført i København 3. april 1869, med Edmund Neupert som pianist og Holger Simon Pauli som dirigent.

Gleden over sin store suksess som komponist ble kortvarig, 21. mai 1869 dør datteren Alexandra av hjernehinnebetennelse mens familien er på besøk hos Griegs familie i Bergen. Det at de ikke lenger hadde et barn sammen bidro til at Edvard og Nina ikke ble som en vanlig familie, men snarere et kunstnerpar som sammen fartet rundt i Europa og som fungerte først og fremst på podiet. Denne rotløse tilværelsen ble ytterligere forsterket i 1875 da begge Griegs foreldre dør med noen ukers mellomrom. Nå hadde de ikke lenger et hjem i Bergen. I tillegg følte Edvard Grieg en kunstnerisk og intellektuell stagnasjon. Det kom til et endelig oppgjør med denne livsstilen i 1883 da Edvard Grieg reiste fra Nina. Det som reddet ekteskapet var Edvard Griegs fortrolige venn Frants Beyer. Han overtalte Grieg til å forsone seg med Nina og sammen dro de til Roma på forsoningsferd. Franz von Lehnbach sitt portrett av Nina er malt på denne reisen.

Frants Beyer fikk overbevist Grieg om at han trengte et skikkelig hjem, noe uforanderlig å komme hjem til etter turnering i utlandet. Beyer hjalp Grieg med å få kjøpt tomt på Hop utenfor Bergen, og i april 1885 kunne Edvard og Nina flytte inn på Trolldhaugen.

Grieg, Bjørnson og Ibsen

På begynnelsen av 1870-tallet samarbeidet Edvard Grieg mye med Bjørnstjerne Bjørnson noe som resulterte i at Grieg skrev musikk til en rekke av Bjørnsons dikt. I tillegg kommer melodramaet Bergljot, korverket Landkjenning og musikken til skuespillet Sigurd Jorsalfar også fra denne periodens samarbeid med de to norske gigantene. Det mest ambisiøse de to planla var en nasjonal opera basert på historien om den norske kongen Olav Trygvason. I begynnelsen går arbeidet raskt unna, men etter hvert daler inspirasjonen og det oppstår konflikt mellom Grieg og Bjørnson om hva som nødvendigvis må lages først; musikken eller teksten. Da arbeidet med Olav Trygvason stagnerte fant Edvard Grieg tid til å komponere musikk til Henrik Ibsens dramatiske dikt Peer Gynt. Ved å samarbeide med Ibsen uten at arbeidet med operaen var ferdig gjorde Bjørnson så misfornøyd at det oppsto et brudd mellom Grieg og Bjørnson som varte i nærmere 16 år.

Edvard Grieg traff Henrik Ibsen for første gang i Roma i 1866. Ibsen oppfattet straks at Grieg var en

kunstner med musikalske og intellektuelle evner langt utenom det vanlige. Han følte at Grieg var på samme bølgelengde som ham selv etter å ha hørt Griegs kommentarer til Ibsens berømte drama Brand. Dermed ble Edvard Grieg Ibsens førstevalg når han i 1874 planla en oppsetning av Peer Gynt med musikk. Grieg godtok tilbudet fra Ibsen, og satte inspirert i gang med tonesettingen. Arbeidet med musikken til Peer Gynt ble vanskeligere enn først antatt, men 24. februar 1876 ble stykket urfremført på Christiania Theater, og ble en umiddelbar suksess. I kjølvannet av arbeidet med Peer Gynt tonesatte Grieg seks dikt av Henrik Ibsen, Op. 25. I 1888 og i 1893 utga Grieg henholdsvis Peer Gynt Suite I og II, med de mest populære av melodiene fra skuespillet Peer Gynt. Disse to suitene er blant de mest spilte orkesterverker i vår tid.

Livet som etablert komponist

Som komponist opplevde Edvard Grieg å bli stjerne i levende live. Først og fremst skyldes dette klaverkonserten i a-moll og musikken til Peer Gynt, men også som lied komponist og som komponist av små pianostykker ble Edvard Grieg både berømt og relativt velstående. Han tilbrakte mye tid på reiser, og mottok inntrykk fra så ulike steder som store musikkmetropoler som Leipzig, Berlin, London, Paris og Praha og den norske fjellheimen. Han gikk nye veier i måten å tilnærme seg den norske folkemusikken på, med det resultat at man i Frankrike snakket om to særlig aktive stilarter på siste del av 1800-tallet: Den russiske skole og den norske skole. På sine mange reiser i Europa traff han og ble god venn med andre komponister som Peter Tsjaikovskij, Johannes Brahms, Franz Liszt, Fredric Delius, Camille Saint Saens, Julius Röntgen m.fl. Han fikk også stor innflytelse på senere komponister; først og fremst Bela Bartok men også Maurice Ravel og Claude Debussy er tydelig influert av Edvard Grieg.

Selv om Edvard Grieg ble godt betalt av Peters Verlag i Leipzig for sine komposisjoner, det ble sagt at flagget gikk til topps i forlaget hver gang det kom en forsendelse Lyriske Stykker fra Norge, var det gjennom en utstrakt konsertvirksomhet Grieg mottok de største inntektene. Det harde turnelivet slet ekstra hardt på en mann med Edvard Griegs fysikk. Med kun en lunge som virket er det utrolig at han orket en slik anstrengende levemåte. Heldigvis kunne han komme hjem til Norge og Troidhaugen om somrene, for gjennom turer i naturen å ladde opp batteriene før turen gikk ut i Europa igjen om høsten. Den store turnevirksomheten med utallige konserter kombinert med sin dårlige helse var likevel det som satte en tidlig stopper for hans komponistgjerning. Kroppen ville rett og slett ikke mer, selv om viljen til fortsatt aktivitet absolutt var til stede. I september 1907 planla han og Nina å delta på musikkfesten i Leeds. De hadde forlatt Troidhaugen for sesongen og tatt inn på Hotell Norge i Bergen mens de ventet på båten som skulle frakte dem til Oslo og England. Grieg ble alvorlig syk og ble lagt inn på sykehus i Bergen, hvor han døde 4. september 1907 av utmattelse.